

אגרת הויכוח

בביאור ההסכמה אשר בין התורה והחכמה
לר' שם טוב ברי' יוסף אבן פלקירה ז"ל.

Dialog

zwischen

einem Orthodoxen und einem Philosophen

von

Schem-Tob b. Josef Palquera.

Nach den Editionen von Constantinopel und Prag heraus-
gegeben von

Dr. Ad. Jellinek.

Wien, 1875.

Brüder Winter (vormals Herzfeld & Bauer).

ספרית מקורות

ירושלים, תש"ל

דברי המוציא לאור

החכם הנכבד ר' שם טוב ברי' יוסף אבן פלקירה כבר קרא בשמותם את הספרים אשר חנר בבחרותו בריש ספר המבקש צד י"ב אשר החל לכתוב כחדש מרחשון שנת ה' אלפים כ"ד ליצייה ויחצו אז ימיו ועברו שנותיו נקודת השבעים וקרבה שנת הארבעים משנות חייו ואלו הם דבריו שם: «חברתי הלכות חולין והנהגת הבריות, והנהגת הנפש אשר ללב רפאות ותועלת לאברים במאמרים שקולים, ואגרת המוסר המבארת יושר הפעלים, וצרי היגון המשמח אכלים, ומגלת הזכרון זכרתי בה העתים שעברו עלינו, כילעת יום ביום גרודי התלאות יבואו אלינו, ואגרת הויכוח בביאור ההסכמה אשר בין התורה (1) והחכמה, וראשית חכמה וספר המעלות, וזכרתי בהם תכלית חכמה והתועלות, ומעלת בני אדם הגדולות, וזה השיגה יד דעתי בילדותי, ואלה ילדו מחשבותי בבחרותי. אחרי כלות ימי הבחרות חנר ס' הנפש הנרפס בלבוב תקצ"ה ועם פירוש מאת ר' ישראל חיים קליין בוורשא תרכ"ד ומוזכר שם בהקדמתו שחבר ספר בדעות הפילוסופים (2), ולעת זקנתו כתב ספר מורה המורה (3) על מורה הנבוכים ומביא שם שמות ספרים אחרים אשר הוליד ברוחו כמו פירוש לתורה ולשאר ספרי קודש (צד וי), ספר הדרש על מדרשי חז"ל (צד ק"ד), אגרת החלום על עניין החלומות (צד קל"א), פירוש משלי (צד קמ"ה), וחבר ג"כ ספר שלמות המעשים המונה בעקד כ"י פריש קובץ 700 והעתיק מעברית לערבית לקומים מספר מקור חיים לרשב"ג אשר יצאו לאור ע"י החכם ר' שלמה מונק ז"ל, וכתב מכתב ההתנצלות בעד ס' המורה הנרפס בסוף ס' מנחת קנאות.

- (1) כבר קדם לי ס' עוז הפילוסוף הגדול אצן רשד צק' הגדול הנאמר צנה צצין הסורס והסכמה מן הדקדוק, הנמלל כ"י צין ספרי אולרות חיים קובץ 176 ובעיר לייזן קובץ 15. עיין דברי החכם מש"ש י"י צרשינא כ"י לייזן דף מ"ג.
- (2) מורכו ודצנו הסכס ריע"ל לונג י"י כועס להאמין סק' דעות הפילוסופים הנמלל כ"י צליזן קובץ 20 ובעקד ספרי די רוקי קובץ 164 הוא מעסה די' ל' ס' עוז אעפ"י שמיוסם שט ל' שמואל אצן סצון. עיין המזכיר למש"ש סנה ע' זל 135, ואס דשאי לזון עם חכס אין כווסו ולהורות כהלמיד לפני רבו איז אוור סבס' הנ"ל יש פירות מלה חסיד מנהגד לחסיד המדבר באגרת הויכוח. ח"ל סטר דעות הפילוסופים; ועל זה העניין מורה סס פילוסוף אללס ועל זה מורה סס חסיד צלשוכנו והוא מי עקנה המעלות היליניות והסכליות ומפני שחכר עם הארץ המעלות הסכליות אע"פ עקנה היליניות אמרו ח"ל לא ע"ה חסיד, עיין צרשינא כ"י לייזן זל 63.
- (3) צקוף הקדמות ס' מורה המורה אוור; וכונתי היתה בצמורי לסיחו לי כסטר וזרון לזמן סוקנה.

והאגרת הזאת אשר אנכי נותן היום לפני הקוראים והקונים יקרה היא במציאות אע"פ שיצאה לאור ב' פעמים בקוסטנטינא מחוברת עם אגרת אל תחי כאבותיך 4, ובפראג שנת ש"ע לפ"ק, ונפקד מושבה ברשימת אוצרות חיים וברשימת אהל יששכר, וכמה שנים יגעתי ולא יכלתי לקנותה ולהביאה אל הדר טורי הלא הם ספרי ואחרי מות הרב רמשי"ג ז"ל בפאדואה היתה לי למקנה מתוך ספריו האגרת הזאת דפוס פראג הסרים בה כמה דפים אשר מלא במכתב ידו היקרה, וידידי חכם וגדיב לב שזח"ה ג"י בעיר ביעליץ השאיל לי במוכו אגרת הויכוח דפוס קוסטנטינא 5, והנה תמהתי על המראה כי לא ראי זאת כראי זאת, כי ישנו ספר אחד ומפורד במליצותיו ובסגנון לשונו כמעט בכל דף ודף! ויעצתי בנפשי להדפיס הנוסחא של דפוס פראג ולהושיב במסגרות [] לשון דפוס קוסט' בשם ג"א כלומר נוסחא אחרת, ואני אומר כי כמעט כל כתבי יד של אגרת הויכוח נפרדים הם בלשונם ובמאמריהם כי כ"י פריש יש לו ג"כ נוסחאות אחרות כמו שתראה מתוך ההעתקות בסוף ההערה האחרונה אשר העתיק לי הבחור הבלשן דוקטור משה גרינוואלד ג"י, וראה כעין זה מצאתי לא לבד בספר הזה הנאמר על דרך השיר והמליצה כ"א ג"כ בספרי הלכה כמו שר"ת הר"ן הנדפסות ברומי ומיין בקוסטנ' ובקרימונה ומשונות אלו מאלו וכמו ס' סמ"ק הנדפס ראשונה בלי זכר מקום וזמן ושנית בקרימונה ושתי הנוצאות האלה משונות הן ג"כ ביתר וחסר כמעט בכל דף ודף והמגיה בקרימונה הודיע בסוף הספר שהיו לו שבע נוסחאות מתחלפות מוגהות ומדוייקות.

ועתה אתה קורא נעים פרוונקא תהיה לקרות האגרת היקרה הזאת ותחבר התורה המהורה עם החכמה התמימה כי אחיות הנה חוברות אשה אל אחותה כיריעות משכן ה'.

כתבתי פה ווינא יום ב' לסדר אלה פקודי המשכן תרל"ה לפ"ק.

אחרן יעללינעק.

(4) עיין רשימה סמרי אוקספורד להחכם וט"ם עמוד 2117.

(5) אחי הערכת דפוס מלאג עם דפוס ה"ל מלאחי לראובן נשני טנאי קוסטנטינא של החכם האלבערשטאט ג"י הכולל ה' עלים חסר מן "אמתתן" על 10 טורה 10 מלמעט עי "מדברייך יהם מאמינים" על 17 טורה 1 מלמעלה ולא היה לחל יי להשיג איקספנסלאר אחי.

אגרת הויכוח

בביאור ההסכמה אשר בין התורה והחכמה.

אמרתי בתחלת זאת האגרת מאוד [נ"א מצוף] מתקו תוכחות חכמה אוגרת [מלת אוגרת חסרה כדפוס קוסמנמינא] יקרה [נ"א יקרו] מפז ומאחלמה, כל דרכיה דרכי נועם ואורחותיה תומה. המה אוזן לחקור לחפש דעת [נ"א ואורחותיה אורחות תומה, חוקר המה אוזן ומחפש דעת] לפי שומה, בערוך התורה מלחמה עם החכמה להוציא לאור תעלומה [נ"א בערוך מלחמת תוכחות ומוציא לאור תעלומה] אל תחשוב כי בדבר הזה יש בו חז' אשמה. אכן דע כי דברי ריבות אנשי [נ"א מוסיף לכב] שלום המה, והם דברי חפץ ובגנת נשמעים מאין חימה, ואף שבין התורה והמומה כל עת מלחמה, אל תחשבו כי איבת החכמה על התורה לשומה, או להיפוך איבת התורה על החכמה לרשתה, החושבים כך עד נשמה לא השכילו ברמה, כי החכמה אחות לתורה ותאומה, והמחשב בעומק בשניהם ימצא שזו לזו חומה, ואיש פקח אשר עין שכלו יפתח בחכמה, יראה כי על דברי יושר ואמת זו לזו מסכימה, אם תחפוץ לדעת סוד זה קומה, ושמע ממליצות אלו ההסכמה [נ"א אחר "מאין חימה": פותים (צ"ל פיתים) חושבים כי בין התורה ומומה כל עת מלחמה, חשבון כי איבת החכמה על פי התורה היא שומה, אמרו כל מוסדותיהם עד נשמה, לא השכילו כי החכמה אחות לתורה ותאומה, מעמיק מחשבת בשתיים ימצא כי זו לזו חומה, ואיש פקח את עיני שכלו חלק לו בחכמה, רואה כי על דברי יושר ואמת זו על זו מסכימה, אם תחפוץ לשמוע סוד זה קומה ושמע ההסכמה].

יתברך ויתעלה הבורא שדרך הישר לנו גלה, ומישר דרך אוהביו ויראיו, לאורה מאפלה, ומבאר להם סתרי התורה בדרך סלולה, יתברך הוא ויתרום ויתנשא על כל ברכה ותהלה.

[ג"א יתברך וגו' נלה, המנחה אוהביו במעגלי האמת ומגלה להם
שעריה, המעיר קרוביו לחפש החכמה ומבאר להם סתריה, המוציאם
לאור גדול מאפלה, יתרוטם ויתנשא על כל ברכה ותהלה].
אמר שם טוב בר יוסף בן פלקירה: הכונה בזאת האגרת
אשר על דרך המשל והמליצה מחוברת, לבאר בה כי העיון בחכמות
האמתיות למי שחגגו האל ברחמיו בשכל לעיין ולמצוא עמקיהון
אינו אסור מצד תורתנו והאמת מעיון שכלו אינו סותר דבר
מאמונתנו, ואמר כי נמצא כתוב בספר מספרי הזכרונות [ג"א
הנבונים] שהיו אנשים בזמן הזמנים, ומהם היו כתות [ג"א אנשים]
שנים, אנשי אמת ויראי שמים, האחד חסיד הונה יומם ולילה בתורה
ועוסק תמיד במקרא ונושא ונותן תמיד בהיות אביו ורבא, ובמי
הקושיות העזים נתן נתיבה ומדקדק במצות קלות והחמורות
והולך בדרכים הישרות, והשני פועל ומתעסק בתורה ובחכמה
פעמים ומחלק זמנו עת לעשות לה' לקרא האסור והמותי, ועת
בספרי חכמים, משתדל לחקור סודות התורה [ג"א התושיה], גם
לידע דברי פילוסופים [ג"א ומסתכל בדברי פילוסופיא] ועל כל
זאת און וחקר על פי התורה מדותיו, ומאשר במדות החכמים ז"ל
ארחותיו, וארכו הימים שהיו רואים זה את זה בעין האיבה, ותמיד
ביניהם מצה ומריבה, החסיד היה משמיע באזני המון העם שבעל
החכמה, ח"ו כופר בדת ורודף שקר ומרמה, והחכם היה מפרסם
להיפוך על בעל התורה, שעקר חסר מן הספר ודעתו קצרה,
ולמקצת הימים שם החכם על לבו להתוכח עם החסיד בדברים
שלא יהיה חושד בכשרים [ג"א ולהודיעו כי היה חושד כשרים]
ולאמת אצלו שהוא הולך בדרך הממוצעת, לחבר התורה באהל
החכמה והדעת, ויאמר לו החכם אדוני חסיד לכף חובה אל תדינני,
ולמודד ולפושן אל תחשבני לכה נא ונוכחה לפני כל רואה, נרדפה
ונדעה מי מאתנו הולך בדרך הנכוחה, אם דרכך נכונה על דרכך
אשוב, ואם דרכי יהיה ישר גם אתה על דרכי תשוב.
השיב החסיד יישר כחך מדברך [ג"א יישר בעיני זה הדבר]
אתה הפילוסוף אחלה פני ה' שיישר דרכינו זה לבר אכסוף.
אמר החכם אשאלך שתודיעני מה מצאת בי עול של ב ד
חובה תודיעני [צ"ל שלכף חובה תדינני] ומכת מורדים
ופושעים תחשבני.
השיב החסיד, הלילה לי לתת פגול לפעולתך ואין חשבון

לשלימות מעליך [נ"א ליהם עון לפעליך וחס ושלום לתת חסרון לשלמות מעלליך] ראיתך שלם מכל חסרון, ושאתה מתלמדיו של אהרן רודף שלום ואוהב שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, ומדקדק במצוה קלה וחמורה, אבל יש לך דבר אחד מכאיב ריח תומתך ומאבד כל טובותיך וקרוב בעיני שאותו החטא יגרום ח"ו לאבד חלקך מעולם שכולו ארוך, ולשים חלקך בתופת אשר לרשעים ערוך.

אמר החכם, במה העתרת עלי דבריך, בחסדך תודיעני אותו חטא אם הוא כמאמרך, אתורה עליו אחר שאעזוב אותו, ואחלה פניך שתלמדני במה תהיה כפרתו, ומה אזבח על זדונו ועל שגגתו, אם איל ואם כבש בן שנתו.

השיב החסיד, אראך הפילוסוף איך תערב עם דברי תורה הנכונים, דברי האפיקורסים והמינים, ותתחזק בדברים החיצוניים, ובחבורי הפילוסופים והיונים, ואי זה עון גדול מזה תבקש, ואי זה עון יהיה גדול מלדבר דברי שקר ומכשול ומוקש. הדברים הללו גורמים להדיח את האדם מעל אלהיו ושמים ברית התורה לשקף, ולהטיח דברים כלפי מעלה ולהיות פוקר.

אמר החכם חלילה לי להעלות על לבי דבר מדבריהם שיהיה נגד תורתנו, וכ"ש להאמין מה שיסתור אמונתנו, אמנם כל מה שנראה מדבריהם שהוא אמת ומסכים עם דתנו, זה לכד אמתי [נ"א אאמין] ואכל תוך הרימונא, ואזרוק הקליפות והחיצונה. השיב החסיד, זו הדרך אינה ישרה, כי מאחר שהפילוסופים כופרים בתורה, אין ראוי לעסוק בספריהם כלל ובדבריהם.

אמר החכם, פרשת ואתה תחזה נכתבה בתורה, והיא באה מיתרו חותן משה שעובד עבודה זרה [נ"א תורה שיתרו חותן משה היה עובד ע"ז וכופר בתורה ובעיקר].

השיב החסיד יתרו היה גר צדק כמו ראש המאמינים כמו שדרשו רז"ל על הפסוק עתה ידעתי כי גדול ה' מכל אלהים [נ"א השיב החסיד כן היה כמו שדרשו ז"ל בעתה ידעתי וגו'].

אמר החכם, ולמה קודם לכן קבל משה רבנו עצתו [נ"א וא"כ הוא למה קבל עצתו משה רבנו ונכתבה בתורה] כיון שהיה עובד ע"ז וכופר בה' ובדתו, אמנם יש לך להתעורר ולדעת, כי האדם חייב ללמוד עד מקום שידו מנעת, מהאומרים האמת, אף שהם כופרים, כמו שיוקח הדבש מן הדבורים, וכ"ש שאלו הפילוסופים

אינם כופרים בכורא יתברך ובהודו, אבל מאמינים כי הוא אלהים בשמים ועל הארץ מלכרו [נ"א בכורא ית' אבל מאמינים בו וכיחודו ומודים כי הוא וגו'].

השיב החסיד, [נ"א בשבוש, אמר החכם] תימה הם דבריך שתרצה לשנות את הידוע והנראה לעינים, ולהכחיש דברים הנראה והנשמע לכל אונים [נ"א לשנות את הידוע ולהסתיר הנראה לעינים ולהכחיש קול ששמעו אותו כל האונים] הלא ידענו שהם ביוצר הכל כופרים, וכל דבריהם ומענותיהם תורתינו סותרים.

אמר החכם [נ"א בשבוש, השיב החסיד] מאין למדת זאת הידיעה, אם ראית בעינים או אם שמעת מפי השמועה.

השיב החסיד, [נ"א בשבוש אמר החכם] חלילה לי לעיין בספריהם, או להסתכל בדבריהם, הלא שמעתי שאינם מאמינים בחדוש העולם ובהשתנות טבעו ואמרו כי הקב"ה שומר הכל אבל החלק לא ידעה, ומוסיפים [נ"א ומחפאים] עליו דברים [נ"א מוסיף, אשר לא כן] ועונים עזות, 1) ואי זה כפירה תהיה גדולה מזאת [כנ"א מוסיף כאן, השיב החסיד] אמנם אם תבטיחני שלא תדין דברי לכף חובה, עד שתסתכל היטב בה, ושלא תמהר להכחיש דברי עד שתעמוד על אחרית [אמתית] עניניהם, לפני כל שומעיהם, אז אשיבך על דבריך תשובה נכונה, על פי התורה והחכמה ההגונה, ואם אין אז אדע כי נתפרדה החבילה, ונשוב להיות כאשר בתחלה.

אמר החכם, למה אתה מכקש ממני שאבטיחך על זאת ולא יזה כונה תשים זה לאות, [נ"א ומה הכונה בשאלה הזאת]. השיב החסיד, מפני שיש אנשים בדעתם חסרים, מראים עצמן כמובים וכשרים, וכשישמעו מפי חכמים דברי תוכחות אומרים [נ"א מפי חכם דבר מדברי החכמות] אז הם ממהרים להוציא עליו שם רע שהוא מן הכופרים, מבלתי שיעיניו אם אמר אמת או שקר, ואלו היה יכולת בידם יאמרו לסקלו ואף אם היה אותו הדבר מחוייב על פי דתנו, ויהיה מהדברים המחזיקים אמונתנו הגיע מסכלותם לכפור בו ואין זאת כי אם רע לבו, [כנ"א נאמר אחר לכפור בו; ואל אומרי מחרפים מאחר שזכר מדברי הפילוסופים, השיב החסיד אנכי אעשה כדבריך, וערוב דברים יש כאן ברפוס קוסמטניא].

אמר החכם, כמו אתה שתדין אותי שאני מכת הכופרים

הואיל שאני זוכר דבר מדברי הפילוסופים, ישמעו אזניך דברי פיך, הלא תשמע שאין בדבריך תוכחה. השיב החסיד יעין כל אחד הישב בדברי חברו ביישוב הדעת להבין ולהשכיל עד מקום שידו מנעת. אמר החכם, אנכי אעשה כדבריך, אמה אזני למאמריך ואהיה מכוון בדנינם, ואסתכל בכל ענינם, ובתחלה אני שואל מאתך מה היא אצלך אמתת הכפירה, ועל איזה דבר המילה [המלה] זו מורה.

השיב החסיד, הכופר בדבר הוא מי שאינו מאמין בו, וכן הכופרים בתורה נמי שאינם מאמינים בה. אמר החכם לא הודעת בדבריך אמתת מלת כפירה, ואני תמה ממך על זאת האמורה, למה לא תדקדק באלו הדברים, ושמע וקבל האמת מן האומרים [נ"א ואיני תמיה ממך על זה כי לא הורגלת לדקדק באלו הדברים] אבל דע שעיקר מלת כפירה בהכחשת האדם לשנות את הידועה, כשאומר לא נמצא אותו דבר או שלא היה, או שיהיה ח"ו גמנע מאת השם יתעלה ברוך הוא שיהיה, על כן הכפירות כבורא יתעלה ויתרומם הוא הכחשה שכוחשים בו עדת הכופרים [נ"א היא ההכחשה שאינו נמצא ית' וית' ממחשבת הכופרים], ועל כן אמר הנביא על כת הכופרים: כחשו בה' ויאמרו לא הוא, ומזה ראייה שהכחשה היא מלת וכפרו [נ"א ורמז לזה שהזכרתי וכחשו כמו כפרו].

השיב החסיד, צדקת כמה שאמרת ואמת אשר דברת, יש ראייה על זה הנדון בתלמוד הכופר בפקדון וכתוב וכחש בעמיתו בפקדון, או בתשומת יד, הרי לך הפסוק לעד [נ"א כאשר דברת כי זאת המלה חכמינו ז"ל שמשו אותו הרבה באומרים הכופר שבפקדון והיא בתורה וכחש בעמיתו בפקדון].

אמר החכם, אם כן הוא הפילוסופים אינם כופרים כבורא ית"ש אדרבה הם מביאים ראיה על מציאותו בשמי מרומי, והם מאמינים בו אמונה קיימת, כמו שתמצא בספריהם באמת, ואתה ידעת כי עיקר תורתנו מציאת הבורא ויחודו בהדרים, והם מביאים ראיות הזקות על אלו שני עיקרים, ומאחר שהם מאמינים כבורא יתברך וכופרים בע"ז, ומוציאים כלימתם לאורה, ומתלוצצים על עובדי עבודות זרות, ומצוים לשבר אותם ולכרות, אין ראוי שתקרא אותם כופרים, ולאמור עלי מללמוד באותן הספרים, ודע לך מאמר

רז"ל: הכופר בע"ז כמורה בכל התורה. [נ"א כבורא ית' כמו שאמרת בתחלת דבריך כי הם מביאים ראייה אמיתית על מציאותו שלא יוכל אדם להכחישו והם מאמינים בו אמונה קיימת ואתה ידעת וגו' וייחודו והם המביאים ראיות ברורות וגו' וכופרים בע"ז ומלעיגים ומתלוצצים בעובדיה ומצוים לאבד אותה אין ראוי וגו' כופרים זכור מה שאמרו חז"ל וגו'].

השיב החסיד, מה הצורך בראיות הפילוסופים הנזכרים, ומה יועילו דבריהם לחוק אלו שני העיקרים, באשר כבר כנפשנו חקוקה, אמונה אמיתית וחזקה, וקבלנו הדברים בקבלה ממש רבינו שהכל מהאל יתברך [ברפום קונסט' במעות: ושא מהאל ית'] אין ספק בדבר זה אצלם, ומה בצע בזה הדברים בענין הזה אלינו.

אמר החכם, אם יאמר לך אדם ותיק שידוע לך שלא יכזב בשום פנים, על דבר מהדברים שראה באופנים, ואתה לא ראית אותם הדברים מעולם, ואח"כ יעידו על זה ג"כ אנשים שאמת וצדק הצינו גבולם, אעפ"י שאמונתך על פיהם תהיה אמונה, יותר חזקה תהיה אלו ראית בעיניך באר היטב ענינה, וכמו כן יותר חזקה תהיה האמונה, אם השיבות אותה מצד שכלך ממה שתהיה מצד הקבלה — כלל העולה. [נ"א על דבר מהדברים שהוא נמצא וראה אותו ואתה לא ראית אותו מעולם ויעידו על זה אחריו אנשים ותיקים נאמנים אעפ"י שאמונתך על פיהם אמונה חזקה תהיה אילו ראית אותה בעיניך וכמו כן יותר חזקה תהיה אמונה בהשיגך אותה מצד שכלך וגו' קבלה].

השיב החסיד אחר שאני מאמין באותו הדבר אמונה חזקה על פי עדים נאמנים, שאני לא מהרהר אחריה בשום פנים, איך תהיה האמונה יותר חזקה, אלו השגתי אותו הדבר בשכלי כחקה. אמר החכם אראך היאך השגת השכל תהיה יותר חזקה ממה שיספרו לך אנשים אמתיים, כי זה הדבר שאתה מאמין על פיהם של אותן האנשים, אם בא מערער עליהם ויאמר אין הדברים כן ואין בהם ממשים, וכ"ש אם יקשו על אמונתך קושיות מזויפות (עליהם), שלא תוכל להשיב והם [צ"ל שלא תוכל להשיב עליהם], ולהסיר זייפות מלכביהם, או שתמצא הפוך מזה כתוב בספר מספרי קדמונים ממה שאמרו לך אנשים אמתיים ונאמנים, אעפ"י שלא יסירו האמונה הזאת מלכך, אפשר שתהיה בה נבון ותחלש אמונתך בהם ולא תוכל להסיר מעל לבם [לכך]

ויש הפרש גדול כמו שזכרתי למעלה בין מה שיספרו לך אנשים נאמנים, על איזה ענינים, שדבר אחד אירע במקום מהמקומות, ואתה נשען עליהם להאמין בודאי אמרו אמת, ובין מה שתראה אותו בעיניך ותדבק בחוש ראייתך, כי מה שתשמע מהנאמנים אפשר שיאמרו לך אחרים הפוך הענינים, אבל בראותך הדברים בעיניך, אפילו אלפים ורכבות לא יוציאו אותו מלבבך, אף אם [יעידו על הפכו או יקשו] לך כל הקושיות שבכל העולם לומר הדבר שראית אינו אמת והוא נעלם, אתה מכחיש את כלם, כי הקש ראות הלב אל המושכל, כהקש ראות העין אל המורגש, וכמו שבראות העין ישיג האדם המורגש כמו כן ישיג הלב המושכלות.

השיב החסיד זה מהנמנע אצלי שיקשה אדם על האמונה הזאת שהיא אמתתו, ולא יבין זיוף קושייתו אשר יכריח אותה הקושיה הדקה, להיות נכרך באמונה החזקה [נ"א שיקשה אדם לי על אמתת אמונה זאת ולא אכיר זיוף קושייתו עד אשר הכריחני אותה וגו' באמונתי החזקה].

אמר החכם, אלו היית יודע הקשיות על דרך הנצוה, לא היית אומר דברים שהם נחת רוח, הלא שמעת שיש מפילוסופים קדמונים שמביאים ראיה על ביטול התנועה שהוא דבר מורגש [נ"א מורגש ואותה השאלה הידועה בשאלת הצאיין] ודבר ידוע והביאו ראיה על ביטול מציאות מקום נמצאים והיותיהם, אלו [נ"א והיותיהם אלו] שהן ניצוחות לא יכיר זיופן ולא יכול לבטלם, אלא מי שידע חכמת המופת והוא לכרו יכיר השקר בהם, ואם באלו הדברים שהם מורגשים מקשים על האדם ומונעים אותו לקבלה, קל וחומר בן בנו של ק"ו על הקבלה. השיב החסיד בחסדך תודיעני האמת מזה, כי אינני מבין הרו זה.

אמר החכם אם דעתך בזה על אמתתו רחוק צריך אתה שתהיה קורא בספרים המחברים בזה הענין ולספר אל חוק ולרעת ההשגות ההכרחיות על כל פנים למי שירצה לעיין מספרים מאלו הענינים, ודי בזה הויכוח זה היום ואתה תחשוב בדברים הלילה כהיותך פנוי, ובבקר אם תרצה שנוסיף לדבר, או נגמור מה שהתחלנו לגמור ולחבר, או הלכו שני האנשים איש לדרכו ובלילה היה מעיין החסיד בדברי החכם בערכו, ויאמר בלבו

הנה זה החכם דחני בקשו, והשמיעני חולין [נ"א התוליו] ומה שהוא לו. למוקש ועתה בבקר אודיע לך, שאין ממש במלולו. ויהי בבקר השכים החסיד לפתח החכם. במענותיו והתחילו בו יכוז ולערוך מלחמותיו, וישלוף כל אחד חרב מחשבתו, וכל אחד אמר האל ידריךך באמתו, על נפש השכל [נ"א על נפשך השכל מאתו] וערלת אזנינו ולכבנו ימול, ובחסרך שתודיעני הנראה לך ממה שדברנו אתמול.

אמר החסיד, אלהים ישיבך מדרך הפילוסופים הנבוכה, לדרך תורה והלכה, כי נראה לי שדבריך מזוייפים, ומבית ומחוץ ככופרים, [נ"א ומבית מכופרים ומחוץ יפים], ואתה נוטה מדרך התורה בנשותך לדברי הפילוסופים, ואני אזהירך שאם עוד אשמע מלולך אגזור ח"ו נדוי עליך.

השיב החכם דבריך עדים נאמנים על מעושי השגתך (כאלו ענינים) וסופך מוכיח על תחלתך, כי חשבתך ערל לב להבין אלו הענינים העמוקים, ושכלתי כי אינך בזה המעלה שתשיג אלו הדברים הדקים, אבל מאחר שהתחלתי לדבר עמך בעמוקות, לא אמנע מלהודיעך ראיות חזקות, כי אין הדבר כן כמו שחשבת עדין את מבחוץ, והאמת לא השגת.

השיב החסיד כמה הוא הנמנע עיני, מה שאמרת רע על עיניי [נ"א כמה הוא נמנע בעיניי, מה שאמרת].
אמר החכם תאמין שהקב"ה יי אחד.

השיב החסיד אני מאמין זאת האמונה אמיתית.
אמר החכם אני רואה דברים רבים שאומרים על כל אחד ואחד שהוא אחד על ראש המנין אחד ועל הסוג שהוא אחד ועל המין שהוא אחד, ועל הגוף שהוא גוף אחד, וכל אחד מאלו אין אחד אמתי כי יש בו חלקים רבים, ועל כן אשאלך שתודיעני על איזה דרך אומרים שהקב"ה אחד.

השיב החסיד אין אני חושש לאותן הדקדוקים שהם דקדוקים דקים, אבל די שאני מאמין שהוא יתברך אחד.
אמר החכם כל עם הארץ אומר שהוא מאמין שה' אחד, ואתה שהתעסקת בתורה תאמר ג"כ שתאמין שהוא אחד ומה הפרש יש בין אמונתם ואמונתך.
השיב החסיד הפרש בין אמונתי ואמונתם ידוע, וזה כי

העם הארצים אינם מציירים בנפשם היחוד אלא אומרים אותו כפיהם בלבד ואני אצייר אותו בנפשי.

אמר החכם הואיל ואתית לכך כחסדך שתאמר לי באיזה חלק מחנפש הוא הציור ואז אאמין כי אתה מצייר היחוד בנפשך. השיב החסיד תמהתי משאילתך זאת ואתה חכם הלא ידוע הוא כי האדם מצייר הדבר בנפשו ומה לשאול באיזה חלק הוא הציור ולא שמעתי בלתי היום שיש חלקים לנפש.

אמר החכם היש לעם הארץ נפש כמו שיש לך.

השיב החסיד אין בזה ספק שיש לו נפש.

אמר החכם מאחר שיש לו נפש כמו שיש לך מה המונע אותו שלא יצייר בנפשו היחוד כמו שתצייר אתה.

השיב החסיד שנפש עם הארץ היא חסרה ומפשת מפני שלא התעסקה בתורה ואלו התעסקה בתורה היה בו נפש חכמה לצייר הדברים.

אמר החכם אשאלך שתודיעני באיזה מקום יתבאר מהות הציור עד שתדעוהו אתה ולא יודע הוא.

השיב החסיד עוזב כל אלו הראיות כי עליהם לא אענה ולשמי כזבים לא אפנה. בי די שאאמין שהוא יתברך אחד היה הוה ויהיה ואין צורך כולי האי להיות שוקל ושורה.

אמר החכם אמור לי אם האמירה בפה בלבד היא האמונה בלב. [נ"א בלבד מספקת מלבד האמונה בלב].

השיב החסיד אבל אמונת הלב היא העקר והאמירה היא להורות על מה שבלב.

אמר החכם אם כן אין פירך ולכך שויים כי אתה אומר היחוד בפירך ולכך מאמין הרבוי אם תאמין שיחודו כשאר אחרי העולם. וכן בשאר עתים שצריך האדם להשיגם בשכל.

השיב החסיד ומה תיקון זה לדברך.

אמר החכם התקון לבקש דרך שיתבאר לך אמתת כל זה במענות ובראיות ברורות ואת אינך שלם כאמונתך זאת והדרך שיתבאר לך אמת [נ"א שתתבאר לך אמיתתה ומעטה] היא החכמה החוקרת זה הענין.

השיב החסיד כמה רחוקת מהאמת באומרך שאתה שלם באמונה זאת ורצוני שתתבאר לי אותה החכמה הקבלה אינה מספקת לי אבל רוצה אני לדעת הדבר אל אמתתו [שלם כאמונתך זאת

עד שתתבאר לי אותה החכמה ושקבלתי אינה מספקת לדעת אותה על אמיתתה.

אמר החכם אם היית מוצא כתוב מספרי החכמים, כי הקונה מחברו דבר ונתן לו המעות שאין המכירה קיימת בנתינת המעות עד שימשוך הקונה אותו דבר הנקנה היספיקך זה ולא תבקש לידע המעם.

השיב החסיד בודאי לא היה מספיק לי עד שאדע המעם מזה כי אינו דין תורה.

אמר החכם ואם באלו הדברים אדם מתאוה לדעת אמתתם ואינו מספיק בהם בקבלה בלבד ק"ו לדברים שהם יסודי היסודות ועקרי העקרים שחייב אדם לבקש דרך לדעת מעמיהם ולהשיגם על האמת לא בדרך מקרה, ואין זה הכרחי לכל אדם אלא לאותן יחידים המדרקקים באמונתם ומשתדלין לעלות גמעלות האדם השלם ולצייר מה שצייר הוא בדרך השכל לא על דרך הרמיון, אבל המון העם שאין מרגישים בזה המעלה די להם בקבלה מבלתי שידעו המעם.

השיב החסיד לדבריוך מי היה מורה אלו הדברים (הדרכים) בתחלה אל הפילוסופים שהוא דרך אל האמת ומי העיר אותן עליהם מאחר שלא היו נביאים.

אמר החכם המעיר אותם הוא ה' יתברך בחוננו אותם (אל) המושכלות אשר מהם ההקדמות האמתיות הכוללות ומהם יתחבר המופת, ומי שאוהב אותו השי"ת נותן לו לב נבון לחקור באלו המושכלות אמתת הנמצאים וע"כ סדרו חכז"ל להיות שואל אותם האדם בתחלת שאלת צרכיו בתפלתו.

השיב החסיד באר לי אותן המושכלות עד שאדע אמתתן. אמר החכם לזה יצטרך אריכות גדולה ולהקדים לזה ענינים אחרים ואין כאן מקומו אבל אומר לך בקצרה, כי אלו המושכלות הם אשר נמצאו בנפשותינו מתחלה וידוע שהוא אמת מבלי שנדע מאין הגיע לנו והיאך אלא אחר חקירה ודרישה ואלו הן כמו שלש הוא חשבון הנפרד ושהכל גדול מחלקו וכל בני אדם שהם על מזגם הטבעי משתתפים באלו המושכלות.

השיב החסיד א"כ הוא כל בני אדם שהם על מזגם הטבעי יכולים לעמוד על האמת כמו שעמדו לדבריוך אותן הפילוסופים. אמר החכם אם היית מלמד לאחר י"ג מדות שהתורה

גדרשת, היוכל האדם אח"כ בעצמו לדרוש בהן כל התורה כלה, כמו כן אלו המושכלות מצטרך לזמן ארוך, לחקר בהן בדברים שקדמו להן וכמו שתמצא מהמתעסקים בדינים מי שלא יבין אלא מדינים הכתובים בלבד, אם ישאל דין שלא בא בתלמוד לא ידע אותו, ויש אחרים שיוציאו הדינים שלא נכתבו בתלמוד וכמו כן יקרה באלו המושכלות וכמו שיש מרות מבוארות ואחרות מצטרכות אל עיון כמו כן אלו המושכלות.

השיב החסיד אשאלך שתודיעני במושכלות.

אמר החכם מהמושכלות הראשונות שאדם יודע אותן בתחלת המחשבה בלי עיון, ויש שמצטרכים לעיין כי הדברים המשונים כשיוסיפו עליהם ענינים כלם משונים.

השיב החסיד ואלו הדבר כמו שזכרת למה לא הזהירה התורה לבקש אותן הדברים ולמה לא הזהירו עליהם הנביאים ע"ה ולא זכרו חז"ל להת עורר בדברי השכלה באלו החכמות.

אמר החכם אני אראך שאנו מוזהרים על ידיעת החכמה המודיעה מציאת הבורא ויחודו והמודיעות אמתת הנביאים ואראה זה לך מצד התורה ומצד הנביאים, ומצד הכתובים ומצד דברי חז"ל ומצד שיקול הדעת.

השיב החסיד אם תראני זאת בראיות ברורות אז אדע כי האמת אתך.

אמר החכם אני מראך בדברים קצרים וברמז בלבד, הלא ידעת בתורה שאאע"ה הכיר הבורא יתברך להשיג יחודו מצד שכלו ולא מצד הקבלה.

השיב החסיד כן הוא תרח אביו היה עובד ע"ז וכל אנשי דורו ומפני שהיה חולק על אמונתם השליכוהו באור כשדים בזה אין ספק בו.

אמר החכם ואלו ידעת שהוא ע"ה היה מלמד לבני אדם מציאת הבורא יתברך ויחודו וללכת בדרכיו בראיות ברורות, כי בזמנו היו חושבים בני אדם כי מי שיש בו יכולת לעשות כל דבר הוא אלהים וע"כ שאל נמרוד לאאע"ה מי אלהים, ויאמר לו הממית והמחיה, ויאמר נמרוד א"כ אני הוא, אני אמית אדם אחד ואחיה כשאוליד אחד אמר אאע"ה השמש זורחת במזרח ושוקעת במערב אם אתה אלהים עשה שתזרח במערב ותשקע במזרח ולא היתה עמו תשובה להשיבו והאנשים שהיה משיבם להאמין

בבורא לא היה משיבם אלא מפני שהיה נותן להם אלו הראיות שהן ממשות מפני שלא היו ראויין אל המופתיות מפני שלא היו כל כך במעלה להשיג המופתיות, אבל הוא ע"ה היה משיג המופתיות ומראן לאנשים הראויין להן.

השיב החסיד ומנין לך שהוא ע"ה היה מבאר להם האלהות הבורא יתברך בראיות מופתיות מבוארות.

אמר החכם מפני שלא היו משיגים אותה השגה אלא באותן הראיות וחז"ל הורונו על זה באמרם ר"ש בן יוחאי אמר מרגליות טובה היתה לו לא"א תלויה בצוארו שכך חולה שהיה רואה אותה מיד נתרפא, בשעה שנפטר אברהם מן העולם נמלה הקב"ה ותלאה בגלגל חמה, אמר אביי היינו ראמרי אינשי אידלי יומא אידלי קצירא, ומפני שהוא ע"ה היה משיגו מצד השכל הוא האוהב אותו בלבו, וכן היו אחריו האבות מלמדין בני אדם מציאת הבורא ויחודו בראיות ברורות עד שנולד מרע"ה, ונשלמה עמו הבינה אלהות ויש בבראשית ענינים עמוקים בחכמת הטבע לא נגלו אלא לחכמים אלהיים וכל מה שנדבר בו נזכר ברמז כמו שאמרו חז"ל להגיד כח מעשה בראשית לבשר ודם אי אפשר לפיכך סותם הכתוב בראשית ברא אלהים, ולמען שתהיה השגת האדם את הבורא יתברך מצד עיון רב נאמר בתורה וידעת היום והשבות אל לבבך, כלומר ידיעתך שהקב"ה אחד בשמים ממעל ועל הארץ מתחת תהיה מצד עיון הלב, ועוד נאמר אתה הראית לדעת ולא נאמר להאמין, אלא לדעת ידיעה אמיתית, ולא אביא לך ראיות אחרות מצד התורה כי אין כונתי אלא ההערה בלבו.

השיב החסיד ספקתי אותי ממה שזכרת בתורה, אמנם הודיעני מנביאים ג"כ.

אמר החכם מצינו בנבואות ישעיה שזכר רמזים מחכמת אלהות וזכר מעלת המלאכים באמרו ואראה את ה' צבאות וכו' שרפים עומדים ממעל לו, וזכר מהמבע וינועו אמות הספים, וכן זכר יחזקאל וכן זכריה ונביאים אחרונים ע"ה.

השיב החסיד תמהתי מעזותך אתה הפילוסוף לנלות פנים בתורה היאך המשלת הנביאים שהשיגו מצד הנבואה לפילוסופים המגיעים בשכלם וברעתם החסרה.

אמר החכם הלא כבר אמרת יש אנשים שמטהרים להוציא

דבר רע טרם יעינו בדברים היטב ואתה איך תמהר עלי בזלזולים
חלילה להעריך אלו לאלו כי ידיעת השגת הנביאים ע"ה למעלה
מכל השגת חז"ל כ"ש מהשגת הפילוסופים, והפילוסופים זכרו
בעצמם זהוגם מה שישנו [שישינו] הפילוסופים מחכמת אלהי' והטבע
הוא מעט ובזה המעט יש ספקות, ואין כונתי אלא לכאר האמת
הנזכר' באותן חכמות אינה היפוך תורתנו.

השיב החסיד תשמיעני ג"כ מצד הכתובים.

אמר החסיד מצינו דוד ע"ה זכר במזמוריו חכמת הטבע
וכן החכמה במזמור ברכי נפשי אמר עושה מלאכיו רוחות, יסד
ארץ על מכוניה, עשה ירח למועדים, ומצינו שע"ה אמר וירבר
על העצים ועל האבנים והוא חכמת הטבע ונאמר עליו ויחכם
מכל אדם, פ"י מלבד חכמת התורה דהיינו בשאר החכמות וכן
נרמז בשח"ש בכמה מקומות וע"כ נאמר שהוא קדש קדשים וכן
בספר קהלת ובאיוב.

השיב החסיד, אשאל ממך שתודיעני באיזה מקום נזכר.

אמר החכם בתהלים מהות החומר הראשון שנאמר יורדי הים
באניות עושי מלאכה במים רבים המה ראו מעשה ה' וזה תכלית
הבאור למי שנפקחו עיני שכלו, וע"ד זה נאמר ומבשרי אחזה
אלוה, וארו"ל דע נפשך בן אדם ותדע יוצרך [אמר אהרן]: בהקדמה
לס' הנפש אמר המחבר: ואמרו כי מי שידע נפשו ידע בוראו
וא"כ מאחר שהזכרנו לדעת את הבורא ית' ידיעה אמיתית צריך
שנבקש להשיג אותה ידיעה, ולהודיע אמתת הדבר מאותה
הידיעה אי אפשר שתגיע לאדם אלא בהקדים ההצעות שהם
הכרחיים לאותה ידיעה וצריך כמו כן להקדים לעיונו ידיעת הדברים
אשר הם צריכין אל העיון כמו הכלים אל המלאכה ואלו
הם מיני ההקשים ויסתיע בעיונו מה שקדם ממנו עד אשר
תשלם ידיעתו באותו הדבר כי מהנמנע שיעמוד אדם מעצמו
על כל מה שצריך באלו הדברים כמה שאמרו הקדמונים בזה ואין
הפרש בין שיהיו אלו הקדמונים מאומנותינו או שלא יהיו כשיהיה
העיון על דרך האמת והשלום מכל חסרון לא נחוש אם יהיו
מאומנותינו או לא (2) מאחר שאותן הפילוסופים כלו זמניהם
בחקירת אותן הראיות האמתיות מהן שאינן אמיתיות, והשתרלו
להבריל אלו מאלו ע"כ צריך כשנרצה להשיג הדברים מצד השכל
שנעיין בספריהם המחוברים מזה הענין ומה שיש בהם מהאמת

נקבלהו, ומה שאינו אמת והוא מכחיש דבר מתורתנו נשליך אותו אחר גינונו ולא נעלהו על לב ונצטרך לספריהם מאחר שאברו ספרי חז"ל מחוברים מזה הענין (3) ועכ"ז צריך בהכרח להקדים לספריהם יושר המדות ולהיות שלם בדעתו שידע מה איסור והמותר מה שיש בידי עם כל זה שאין כל אדם ראוי באלו העמוקות וזהו מה שארז"ל ראיתי בני עליה והם מועטים ולעומק אלו הענינים היו הקרמונים מהפילוסופים מסתירים אותן הדברים ואומרים אותם בחידות וחכמינו הזהירונו שלא לגלותם כמו שדרשו על הפסוק כבשים ללבושך ורבש וחלב תחת לשונך.

השיב החסיד אם כן לדברך הפילוסופים כלם השיגו האמת והיתה ידיעתם ידיעה אמתית.

אמר החכם אין זה אמת אבל האחרונים השיגו אל העיון האמתי ובזמנים ארוכים התבאר אותו העיון משאר העיונים כמו שהוא מבואר למעיין בספריהם.

השיב החסיד א"כ אלו האחרונים מאחר שהשיגו אל זה העיון לא היה להם למעות כלל.

אמר החכם כי זה העיון לא יתכן בכל דבר מפני שאין בהם דברים שאין סבות קודמות עליהן להביא מופת מהן עליהן ע"כ היו אלו למודיות ואין ספק בהן כלל, אמנם במבעיות הספקים מעטים וכאלהיות רבים.

השיב החסיד לדברך למה לא נזכר העיון המופתי בתורתנו מאחר שיש בו כל זה המופת.

אמר החכם מפני שהלמוד המופת לא יאות אלא ליחידים ולחכמים השלמים בדעותיהם ולא להמון העם שאין להם ציור שכלי אלא ע"ד הדמיון, ומפני שלמוד התורה הוא משותף לקטנים ולהמון העם לא יזכר בה אלא העקרים וברמז שדי בזה לחכמים המלמדים אותם.

השיב החסיד איך לא היו באמונתנו חכמים כמוהם שהיו מחברים ספרים מזה הענין.

אמר החכם בודאי שהיו ואברו הלא תראה כי משירי שלמה שהיו חמשה ואלף ושאר מספריו אין לנו מהם אלא מעט מזעיר וכמו שאברו אותן הספרים בגלות כן אברו שאר הספרים שחברו חז"ל בהתנגר עליהם עובבע"ל [?]

השיב החסיד יראה מדבריו כי ידעת אותן החכמות האמתות הנרחי בשלמות החכם האמתי.

אמר החכם במקומות רבים נמצא שהיו מתעסקים בלמודיות, מהם בחכמת התשבורת, כמו שזכרו בסדר זרעים, ובחכמת התכונה כמו שאמרו נהירין לי שבילי דשמיא כשבילי דנהרעא, והיו בקיאין בחכמת ההגיון, נמצא כי היו משתמשין בזו החכמה ובפר"א נזכרו דברים עמוקים ברמיוזות באמרם אין דורשינ במעשה בראשית בשנים ולא במרכבה ביחיד אלא אם היה חכם ומבין מדעתו, הא יש לך לרעת כי אלו היו אסורות אלו החכמות לא היו מותרות ליחידים ולגדולי חכמים אבל הוא כמו שנאמר סוד ה' ליראיו וארבעה גדולי חכמי ישראל בזמנם התעסקו באלו החכמות, כמו שארז"ל ד' נכנסו לפרדס, ויש במדרשים רמזים מהחכמים לא התבארו אלא לרואים בספרי החכמות, וארז"ל יפת אלהים ליפת רמז לחכמה יוגית.

השיב החסיד לאלו לא התירו ללמוד אותה החכמה אלא לרבן גמליאל לבר.

אמר החכם הדבר אמת כי אינן מותרות אלה העמוקות אלא לגדולי חכמים כמוהו ויש לפרש זה הענין עוד במקום אחר.

השיב החסיד הבנתי מה שדברת ועדיין נשארת להודיעני היאך זה משקול הרעת.

אמר החכם כן הוא כי הן השלמות צורתו המיוחדת לו שהוא השכל ובאותן החכמות האמתיות יוציא, שכלו מכח אל הפועל ויעמוד על אמתת הנבראים ובעמרו על אמתתם ישיג בוראם ולפי הישגתו אותן יקריב ממנו ויהיה חסיד אלהי.

השיב החסיד אני רואה כי רוב המתעסקים באותן החכמות יוצאים לתרבות רעה טולזלים במצות ויש מהם כופרים בתורה והם בעלי מדות רעות ותראה כי אלו החכמות אינן מועילות ליישר דרכם אלא מזיקות לנפשם והם סבה להיותם נלוזים במעגלותם.

אמר החכם דע לך החסיד כי אלו החכמות וכ"ש חכמת אלהות אין דעת כל האדם סובלת אותן וכמו שהלחם והבשר לא יסכול אותם גוף הקטנים והחולים אלא הגדולים והבריאים כמו כן אלו החכמות לא תסכול אותן אלא דעת נכונה מאד ונפש שהורגלה בתחלה במדות הטובות ועמלה בחכמות שהן למודיות והכונה

בהם להנאת הנפש לבר ואפילו הידיעות השלמות לא יקחו מהם אלא דבר הממוצע כפי כהן. וע"כ נמשלו לרבש שאפילו בוף הבריא אם יאכל ממנו יותר מהשיעור יקאה אותו ואפשר שיהיה סבה להיות מזנו נוטה לאחד מהקצוות ומה שזכרת שיש מהמתעסקים בה יוצאים לתרבות רעה, דע כי אין זה מצד החכמה אלא מצד מזגם הגרוע ותאותם הרעה כמו שיש מהרופאים שמכירים המאכלים הרעים ותאותם מכריחם שיאכלו אותן ולא יקרה זה להם לבדם אלא תמצא זה ברבים מלומדי התורה שהם רעים מעם הארצים (4).

השיב החסיד נראה לי מה שתאמר כי אלו החכמות מסכימות עם תורתנו והמחברים אותן קרוב שיאמינו באמונתנו. אמר החכם דע כי אין רצוני לומר החכמות סתם כל החכמות אלא החכמות המופתיות כי הן מסכימות עם תורתנו על הרוב. השיב החסיד אחלה פניך שתודיעני על אותן המקומות שהם מסכימים עמנו בהם.

אמר החכם מסכימים עמנו בעשרת הדברות כלומר במציאות הבורא ית' שבא להורות על זה וכשאר הרברות ובשבת שתורה להאמין בחדוש העולם וקצתם מאמינים החדוש אבל לא על דרך שאנחנו מאמינים אותו ומסכימים עמנו בנבואה ואומרים כי שחקב"ה מדבר עם הנביאים באמצעות המלאכים ומודיעים אותם העתידות והם מזהירים את האדם שלא יטרה פי הנביא ומבארים היאך יוכל האדם להכיר נביא אמז מנביא שקר ומסכימים עמנו בכל המעלות והמדות כמו חנדיכות וחרחמנות ולתת מחסות העניים ולהיות המשא ומתן באמונה ולרחוק מדבר שקר ושלא יקום ולא יטור וכל המצות שהן מזה המין ואומר שאין ראוי לעבוד אלא האל יתברך, ואתה ידעת שרוב המצות לא בא אלא למחות ע"ז מהעולם, אמנם חולקים על הנסים שהם מאמינים שהוא מן הנמנע שישתור הטבע, ואין ראוי להאמין על זה מאחר שלא קבלוהו כמונו, הלא תראה כי הו"ל אמרו אי אפשר שישתנה הטבע אלא באותן נסים בלבד וע"כ אמרו עולם כמנהגו נוהג, ויש באלו החכמות אזוהרה על יושף האדם בדברים רצונים, ויש בכאן תוכחות עצומות להוציא האדם את עצמו ולמהר נפשו ממומאת התאות וליסר אותם תמיד ללכת בדרכים הטובים או יזכו אל החיים הנצחיים שהם עולם הבא.

השיב החסיד יראה לי מדברך שהם מאמינים שהנפש נשארה אחר הפרידה מהגוף ויש לה שכר ועונש.

אמר החכם אבל הם מאמינים זה והאמונה זאת הכריחה אותם להניח תענוגי העולם ולפרוש מהן ולהתייחד רוב ימיהם לעיין באותן החכמות כדי להשיג איתם החיים שאין להם תכלה. השיב החסיד חדוש הוא בעיני זה שאמרת ואם הוא כדברך יודע אני עתה שהייתי תועה במה שהייתי מחזיקם.

אמר החכם בהסרך שתודיעני במה החזקתם. השיב החסיד הייתי מחזיק אותם במינין ואפיקורסין והייתי הושב ספריהן כספרים חיצונים שהקורא בהן אין לו חלק לעולם הבא.

אמר החכם מאד היית תועה והיית חושך בכשרים וזה כי האפיקורוס הוא איש בתכלית העזות והוא מאמין שאין אלהים לעולם רחמנא לצלן ממה שחשב, והאמין כי הנפש תמות במות הגוף, והפילוסופים האמתיים והם אשר אני מזכירם תמיד בדברי הכיאו ראיות חזקות ואמתיות על ביטול אמונתם והכיאו באותן הראיות שיש אלהים בעולם ושהנפש נשארת אחר הפרדה מהגוף וחלילה להיות ספריהם ספרים חיצונים, אלא הספרים החיצונים הם הספרים המחוברים בדברי הכיאו וספרי המנחשים והקוסמים וכל ספר שאין בו תועלת אלא אכזבן זמן באשר לא יועיל.

השיב החסיד בהסרך שתודיעני מה היא תכלית הפילוסופים.

אמר החכם מה טוב ומה נעים זה ששאלת דע כי התכלית אצלם להרמה לאלהים יתברך כפי היכולת האנושי.

השיב החסיד יראה לי שזה קרוב למה שנאמר בתורתנו לאהבה את ה' אלהיך ולדבקה בו.

אמר החכם אני רואה כי החסיד מהטבע הוך שאם היה לו מעורר היה עולה למעלות החכמים האמתיים.

השיב החסיד אחלה פניך שתרמוז לי מסודות אותן החכמות ותבאר לי סכרות אותם הפילוסופים שהם מסכימים עם חז"ל בסכרותיהם עד שארע היריעה הכרוכה.

אמר החכם חלילה לי מעשות זאת כי הייתי עובר דברי חז"ל שהוחירונו שלא לגלות מה שהעלימו ממדותיהם. אבל אני

אפתח לך שער החכמה ואם תמצא דעתך מסכמת עם אותן הדעות אז תחריש לכוא אל ענינך הראשון. השיב החסיד ומה יהיה אותו השער.

אמר החכם אני אחבר חבור קטן, אחלקהו לג' חלקים. החלק האחד יהיה בידיעת תקון המדות, החלק הב' אספר כל החכמות ואודיע כל אחת ואחת וחלקי כל חכמה ובאיזה ענין היא מדברת ומה תועלתה, וחלק הג' בבאור שהפילוסופיא היא הכרחיית להשיג הצלחה האמתית ואקרא זה הספר ראשית חכמה. ואחבר לך ספר שני במעלות בני אדם ואעריך ברמו על הדברים שהסכימו בהם הפילוסופים עם חז"ל, ואזכר ממה שזכרו ביושר המעלות ואקרא שמו ספר המעלות, ואתה כשתעמוד על כונת כל מעלה מהם ועל מעשיהם תמשוך לאיזה סבה שתמצא ותנהג באיזה מנהג שתחפוץ. ועוד אחבר לך ספר שלישי בידיעת [נ"א בדיעות] הפילוסופים האמתיים ואביא מופת עליהם ולפי מה שאומרים הפילוסופים צריך החסיד השלם לעמוד על זה אמונתך וזה הספר אקרא שמו דעת הפילוסופים. ואעריך בכל אמונה ואמונה אם היא אמתית ומסכמת עם תורתנו אם לא.

השיב החסיד מה נחמר ומה נעים יהיה זה אחלה פניך שתמהר לעשותם, להוציא אור תעלומתם, כי צמאה נפשי אליהם עד מאד.

אמר החכם אני אמלא שאילתך. והיום הזה אחל תת שכלי וכל עצמותי תאמרנה ה' שיגמלני ויהיה בעזרתי להתהיל ולגמור (5) אמן סלה [נ"א והיום הזה אחל לחברם בעזרת שדי ית'].

תם ונשלם

הערות מהמוציא לאור

1) באחד מקמרי חממת הקבלה אשר נכתב ונחתם בחמשים שנה אחר חממת אלפים לילייה המחבר פלוני אלמוני הרים ידו ועשו נגד צבלי ההשכלה והפילוסופיה וכח הדברים האלה: וצוונותינו שמענו שיש אנשים בישראל פורלי גדר ומחילה בזים דבר מלבם להשליך אמת ארלה ויראו ראשי קברים מולם להוליח דבה רעה ולומר אין מלות רק מקלחת לשמור זריחות הגוף ומקלחת לשמור ממונו ורכושו ומקלחת לשמור ישו המדינה ולא לעונש ושכר ויחנו ליעקב אלהי נכר יסכר פי דוברי שקר חשבו להם מחשבות למלא להם קצות לעשות כל התועבות העו אחרי חממות היונים ויהיו לאחור ולא לפנים . . . סמכו על דברי חכמי הגוים, עזבו מקור החיים, פרקו עול תורה ועולת קשורה חלק לצם עתה יאשמו וכל אחד כפצרתו בזהר וילך מגוי אל גוי לעם אחר חכמי מדי ופרס ויון משך ותיכס, חלילה לנו מהמדה המנונה שלש הנה לא חשבתנה. ועוד ה' מלאחי און וארבע לא אמרו הון, בחידוש והשגחה ערוך מאתמול ומקורה זידינו אם לא תאמינו ושפתי' נעות בתפלה כאדם המדבר נועפות מור עובר וכל מי שיש לו ספק בענין זה מגואל ולא יצא לידי כך אלא מחוך סבוכר כי לא ישעה אלהים דבר והאמונה יחללו לל עילאה ימלל וילעג על היהודים מי יצין החרש חכריו וישחקו האלמנה שפתי שקר היוצרות על לזיק עתק האומרים שהעולם קדמון וכדי לרמות הסמון כתב בתורה זרעיה זרל וכי אין השגחה הזוכר מגלגל הירח ולמעשה להעניז ולהרע ואין לזוכר לפתלה רק לעשר המחשבה עוזים מהם בני הככרים שואמיים שעולם נחמשת ויש שכר ועונש . . . וכן יאמרו שאין התפלה רק להזכיר המיד במחשבה והחי יתן אל לבו כי הוא היסוד אחד ואין יתרון לבצע הלבוש ויותר נאה ומקובל לזכור כי אין מלה בלשוני, והסוד תפלה בשפתיים ככל לנו . . . ואם יצא לפעור את עלמו בתעסקים בחכמה יעשו חכמה שאין הדברים אמורים אלא בני שתורתו אומנתו והפוער עלמו מתפלה חונה להדבק במחשבה גם זה הגל ורעה רבה

2) **בם' המעלות כ"י** כתב המחבר: רבים מעמי הארץ אשר מהכמה רקים ודלים, יקשה צעיייהן כשיציא המחבר מדברי חכמי האומות ודבריהם צעיייהם דברים צעלים, ואומרים כי אין ראוי לקבלם, לא יזכרו ולא יסקדו ולא יעלו על לב לעולם, ולא ידעו אלו הפתאים חכמי הלז כי ראוי לקבל האמת מכל האדם ואשילו שיהיה פחות ממנו או מעט אחר, ואם יכתוב ממה שאמר בשמו יכתבנהו אין ראוי להניע אל האומר אלא על האמר כמו שאמר החכם דע ה אמת ודע צעליה כמו שזכרתי זה **באגרת הויכוח**.

3) ר' אברהם ציבאנו כתב בספרו היקר דרך אמונה מאמר צ' שער ג': מלאחי שש חכם מוסלמא מציילוסופי היונים דבר זה ענינו, פעם אחת נכנסתי להחוכה עם חכם מחכמי ישראל והתחלנו לדבר בחכמה העצב ולא היה צעיי הרבה ואחר ונכנסו בחכמת אלהות והעלני בחלבותו אל שלא הייתי יכול לסבור ולהצין עד שהתשלתי לאל יתן לי שכל להציוו ע"כ. וצ"ר [הוא אצ"ן רש"ד] אשר היה מגדולי הפילוסופים אמר בצוק ספרו המיוחד הפלסופיה שהחכמות היו נאלמות בישראל. הנה א"כ לימוד החכמות הסן מחוייב לכל צעלי שכל צלי ספק . . . וצטרע עם אורך הגלות אשר הספין עייני ישראל ואצדו החכמות הרבות הונאלות צהם והקפדים אשר חזרו החכמים צרעתי החכמה התיא, וכבר נאלל ספר אחד צין הולרים פשאו חכם יוני שמו גיהוטיציו הציא צו דברים רבים מקמרי חכמי ישראל

ע"כ הקקירה וההתמלסמות וזכר שנות החכמים ההם אשר היה הוא והם בזמן בית שני והחכם הינוי הואו צנה ספרו כלו על שהכמה האנחית וההתמלסמות השלונה חינו נאלא ולא כ"ח בין יהודים ועם היומו יוני האריך זקנא לטון הקדש והחכמות היולות ממנו וצטנה חכמת ישראל הרבה מאל ובתוך דבריו בא להורות כי אם היה שגוללת החכמה צין חכמי יון שהיא גולדה מישלל ח"ל אונר חלוקות לחלמייו אם הייתי נקשר לכס חכמת הפילוסופים מאלן צאה וליך גולדה השממו בזה ויענו אותו הן הארון נשוח וגיל ע"כ ח"ל רוב חכמת הפילוסופים צאה חלינו מאריקטו החכם אשר אם יעצו צעייכס אקשר לכס איכות צאה חלינו וליך שמענוה מפי אמרו צי הארון אמור ואז התחיל ואמר הוא היה איש יהודי מורע ישראל ירשולמי מנבי קוליה ומצטע ציימין בא לשמועתו מהאיים הכחוקים אשר באשיח וידר מההרים חלינו ויש עמנו ימיס רבים פילוסופים הוליך מאתנו ויורר הרבה מאל הניח חלינו ולמדנו מפי ע"כ: ור שם עוז המהצר כחצ בקשר העטלות כ"ח ח"כ: ובעלמיוס זכר כי הוא שלח לכהנים שצירושלים להעתיק לו ללשונו קפרי החכמות שהיו שם.

4) בקשר הכ"ל ל"י הצרחה ציצאנו נאמר ג"כ: ואם אמור יאמרו נאלאו חכמים צאונתס יולאים מן הכלל והנה חכמים רעים וחעאים וממלות ומגונות נשיב צנה כחצונה החכם כי גם חתנו נראה אחרים בלתי משיגים ובלתי יודעים צדיעות המופתיות ידענה כלל ונקראים חכמים בעצור אשר העמיקו צחכמת התלמוד הקדושה כחצנה עם שלא הצינו חוכיות חכמים המאמרים הקבוליים אשר הם חכמת האלהות צאנת והנה הם חכמים רעים וחעאים יולאים מן הכלל ג"כ ומכל שכן ויי שלא קרא ושנה אשר אכתנו רואים מהס העמיקו שחתו האגשים החעאים האלה בצשפותם צחליים וצעירוחס והחצונה היא מאלר החכם האונר כי הקקירה והעיון והידיעה אי זו שחיה לא יסירו האדם מן השלמות ולא יושך מידיעתס רשע וששנה אצל הצטך ואם ראה נראה חכמים מה יהיו רעים עם לימוד החכמות ההס סנה אין החכמות ההס הקנה צרשעותס אצל רוע ומגס שאם לא יהיו חכמים היו יוחר רעים ואלורים וחעאים ולזה הצלתי יודעים הם רעים כלפעונים ולזה אין שגלה כשנחת עם הארך לת"ח שחם הפכיים צכל ומכל ואם נאלא חכם ונה כחלישע אחר רשע ורע לא יצבז לו הזה החכמה אצל רוע ומגו ואם לא היה חכם היה יוחר רשע.

5) צכ"י פריס קובץ 873 האגרת הזאת מחלתה צזה הלשון: "הצרך ויהעלה הצורח אשר צך הכשנה המנחה אוהציו צמעגלי האנת המגולה להס שער המעיר קרציו לחפס צחכמה ומצחר להס החורה המוליאם לאור גדול מאפלה יתנשא ויתרוסם על כל צרכה ותהלה ח"ר שם עוז צן ר' יוסף צן פלכה" ומסיימת שם צזה הלשון: "ועוד אחצר לך קשר שלישי צדעות הפילוסופים והס צאונות פפילוסופים האנחיים הציראו מופת עליהם ולפי מה שאמרו הפילוסופים לריך החסיד השלם להרפר לחמונתס, והס הקשר אקרא צשמך דיעות הצילוסופים ואלמוך חמיחות על פי חורתנו, משי החסיד ונה עוז ומה כעים יהיה זה אחלה פניך כי תמלא לתכסם כי למחה נפשי ער מאל חליהם. משי החכם חני אמלא שאלהך וציוס הזה חלה לחצן צצונה שדי. כשלה האגרת. ההעתקות האלה הן עדות נאוננה שנוסחת כ"י פריס משונה ג"כ מנו חתנו, — ציוף דמוס פרח ע"י שמעלקי צן חיים שמעלי שם משמחתו של המחבר כחצ. בלקירה.